

**Punkt Przedszkolny im. Janusza Korczaka
przy I Społecznej Szkole Podstawowej i Gimnazjum
Gliwickiego Towarzystwa Szkolnego w Gliwicach**

Marzena Dykacz

PROGRAM PROFILAKTYKI LOGOPEDYCZNEJ

„Słyszę, rozumiem i mówię poprawnie”

Gliwice 2016

*Należy do dobrego wychowania dzieci,
ażeby dobrze wykształcić narzędzia mowy,
ażeby każde słowo doskonale,
wyraźnie i czysto wymawiać.
I to będzie pierwsza nauka, którą dzieci powinny
odebrać od matki, ojca i wychowawców”.*
(J. Śniadecki, 1805 r.)

SPIS TREŚCI

Wstęp

- I. Założenia programu.
- II. Cele ogólne i szczegółowe.
- III. Etapy realizacji programu.
- IV. Zakres zadań.
- V. Metody i zasady realizacji programu.
- VI. Ewaluacja.
- VII. Planowane efekty.
- VIII. Zakończenie.
- IX. Załączniki.
- X. Bibliografia.

WSTĘP

Mowa odgrywa ważną rolę w społecznych kontaktach człowieka z innymi ludźmi. Dzięki odbieraniu i rozumieniu mowy dziecko poznaje otaczający je świat, a dzięki umiejętności mówienia i precyzyjnej komunikacji zdobywa potrzebne mu informacje, wyraża własne myśli, uczucia i pragnienia. Prawidłowy rozwój mowy dziecka stanowi podstawę kształtowania się i rozwoju jego osobowości.

Rozwój społeczny jest ściśle uzależniony od rozwoju mowy. Kontakty z otoczeniem stymulują proces myślenia dziecka, wzbogacają zasób jego słownictwa, przyczyniają się do stosowania poprawnych form gramatycznych, uczą właściwego posługiwania się melodią, akcentem, intonacją i rytmem wypowiedzi. Wszelkie zaniedbania środowiskowe, brak wzorców do naśladowania lub istnienie nieprawidłowych wzorców mowy skutkują opóźnionym rozwojem mowy bądź wadami wymowy u dzieci.

Prawidłowy rozwój mowy, poza poprawnym myśleniem i rozwojem społecznym, świadczy o dojrzałości dziecka do podjęcia nauki szkolnej.

Wiek przedszkolny jest zatem najważniejszym i decydującym okresem w kształtowaniu i rozwijaniu mowy dziecka. Należy zadbać nie tylko o zapobieganie i korygowanie powstałych zaburzeń, ale również o usprawnianie i stymulowanie prawidłowego rozwoju mowy, by przebiegał właściwie i bez zakłóceń, by terapia zaniedbań z tego okresu nie następowała dopiero w szkole.

W większości przypadków dzieciom z opóźnionym rozwojem artykulacji i prostymi wadami wymowy mogą pomóc odpowiednio dobrane ćwiczenia, realizowane w formie zabawowej, wzmocnione wzorem mowy logopedy i nauczyciela oraz systematyczną pracą zaangażowanego rodzica.

Program, w swym założeniu, ma stymulować prawidłowy rozwój mowy wszystkich dzieci uczęszczających do przedszkola, ma również pomóc dzieciom z wadami wymowy bądź opóźnionym rozwojem mowy i artykulacji. Ma także zainteresować, uwrażliwić, zachęcić nauczycieli i rodziców do czuwania nad właściwym kształtowaniem się systemu językowego dzieci oraz kontynuowania na zajęciach w przedszkolu i w domu ćwiczeń usprawniających mowę. Program ma przyczynić się do popularyzowania wiedzy z zakresu profilaktyki zaburzeń artykulacyjnych.

I. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Zdolność porozumiewania się z otoczeniem, czyli odbieranie i pełne rozumienie komunikatów słownych oraz ich nadawanie jest jedną z najważniejszych umiejętności człowieka. Wiek przedszkolny to okres intensywnego kształtowania się mowy od strony fonetycznej, leksykalnej i gramatycznej. Dzieci uczęszczające do przedszkola nie stanowią jednolitej pod względem rozwoju mowy grupy. Jedne zaczynają mówić szybciej, inne znacznie później i wolniej przyswajają sobie poszczególne głoski. Poza czynnikami psychofizycznymi, istotny wpływ na rozwój mowy wywiera środowisko, w którym wychowuje się dziecko oraz postawy rodziców – ich podejście do wady wymowy dziecka.

Rozwój mowy dziecka można podzielić na cztery okresy:

1. melodii – trwa od urodzenia do 1 roku życia,
2. wyrazu – przypada między 1 – 2 rokiem życia,
3. zdania – pierwsze zdania pojawiają się między 2 – 3 rokiem życia,
4. swoistej mowy dziecięcej – przypada na wiek od 3 do 7 lat¹.

Wraz z każdym osiągniętym etapem wzrastają kompetencje werbalne dziecka – zwiększa się zasób słownictwa, wypowiedzi stają się coraz dłuższe, podnosi się sprawność narządów mownych i doskonali artykulacja. Rozwój umiejętności językowych stanowi bazę do nawiązywania kontaktów z otoczeniem. Zarówno ilość, jak i jakość tych kontaktów decydują o poziomie funkcji poznawczych i umiejętności społecznych.

Warunkiem prawidłowej realizacji poszczególnych głosek jest prawidłowa budowa i sprawne funkcjonowanie narządów artykulacyjnych: języka, warg, szczęki dolnej (żuchwy) i podniebienia miękkiego. Ćwiczenia usprawniające motorykę narządów mowy stanowią kontynuację ćwiczeń usprawniających całe ciało. Dlatego też usprawnianie wymowy, czyli usprawnianie aparatu artykulacyjnego, powinno być powiązane z ćwiczeniami w zakresie motoryki dużej. Prawidłowe artykulowanie warunkowane jest również umiejętnością efektywnego oddychania i fonacji. Celem ćwiczeń oddechowych i fonacyjnych jest zapobieganie mówieniu na wdechu, pogłębienie oddechu i maksymalne wydłużenie fazy wydechowej, także wyrobienie umiejętności ekonomicznego zużycia powietrza i oddychania torem przeponowo – brzuszny. Kolejnym czynnikiem mającym istotny wpływ na osiągnięcie przez dziecko gotowości szkolnej jest prawidłowo rozwinięty słuch fonemowy, czyli zdolność do różnicowania dźwięków mowy ludzkiej.

Wyniki przeprowadzanych cyklicznie przesiewowych badań logopedycznych, a także obserwacja zachowań komunikacyjnych dzieci w wieku przedszkolnym (3 – 5 lat) dowodzą, że rozwój mowy wielu przedszkolaków odbiega od normy rozwojowej. U dzieci występuje opóźniony rozwój artykulacji oraz wady wymowy, uwarunkowane najczęściej nieprawidłowościami wynikającymi z obniżonej motoryki narządów artykulacyjnych, niewłaściwego sposobu oddychania, połykania czy zaburzeń słuchu fonematycznego. Mowa niektórych przedszkolaków rozwija się z opóźnieniem w stosunku do ich wieku bądź nie rozwija się wcale. Znaczna liczba dzieci przejawia zaburzenia percepcji i pamięci słuchowej, koordynacji wzrokowo – słuchowo – kinestetycznej oraz koncentracji uwagi. Powyższe zaburzenia w istotny sposób wpływają na przebieg procesu nauczania w okresie przedszkolnym.

Potrzeba stworzenia i wdrożenia w przedszkolu Programu Profilaktyki Logopedycznej wynika ze stale zwiększającej się liczby dzieci wymagających pomocy w zakresie rozwoju mowy.

Grupowa terapia logopedyczna, połączona z zabawą, może przynieść wiele korzyści wszystkim przedszkolakom, zarówno tym, których mowa odbiega od normy, jak i tym, których mowa rozwija się prawidłowo. Podczas zespołowych zajęć profilaktycznych należy rozwijać komunikację językową dzieci, usprawniać umiejętność wypowiadania się, rozbudzać aktywność słowną, wyrównywać opóźnienia w rozwoju mowy, korygować wady wymowy poprzez liczne ćwiczenia artykulacyjne, słuchowe, oddechowe i emisyjno – głosowe. Warto również wykonywać ćwiczenia rozumienia poleceń oraz ćwiczenia leksykalne

---

¹ L. Kaczmarek, *Nasze dziecko uczy się mowy*, Lublin 1966, s.172.

i słowotwórcze. Wskazane jest wzmocnienie procesów związanych z pamięcią bezpośrednią, myśleniem przyczynowo – skutkowym, uwagą i autokontrolą słuchową oraz stymulowanie analizatora wzrokowego i kinestetyczno – ruchowego. Systematyczne zajęcia profilaktyczne dają dzieciom szansę na przezwycięzenie trudności związanych z mówieniem, rozumieniem, a w przyszłości z czytaniem i pisaniami.

Program opracowano zgodnie z zasadami określonymi w podstawie programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego, stanowiącej załącznik nr 1 do rozporządzenia MEN z dnia 17 czerwca 2016 roku, zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. poz. 895).

Realizatorzy programu:

Logopeda we współpracy z nauczycielami grup przedszkolnych oraz rodzicami. Nauczyciele zostaną zapoznani z programem, natomiast dla rodziców zostaną zorganizowane warsztaty szkoleniowe.

Warunki realizacji:

Program jest realizowany w okresie od lutego 2017 r. do maja 2019 r. w Punkcie Przedszkolnym „U Korczaka” działającym przy Gliwickim Towarzystwie Szkolnym. Program realizowany jest w formie logopedycznych zajęć grupowych dwa razy w miesiącu prowadzonych przez logopedę oraz systematycznych ćwiczeń logopedycznych prowadzonych przez nauczycieli – minimum dwa razy w tygodniu.

Zakłada się ścisłą współpracę logopedy z nauczycielami i rodzicami w celu zaangażowania ich do świadomej i systematycznej pracy nad kształtowaniem prawidłowej wymowy przedszkolaków.

Sposób dokumentowania:

- w dzienniku zajęć specjalistycznych logopedycznych – wpisy po przeprowadzonych dwa razy w miesiącu zajęciach grupowych (w oparciu o scenariusz zajęć) oraz każdych zajęciach indywidualnych,
- w dziennikach zajęć poszczególnych grup przedszkolnych – wpisy ćwiczeń logopedycznych.

II. CELE OGÓLNE I SZCZEGÓŁOWE

Każdy proces terapeutyczny wymaga sprecyzowania celów, dzięki którym wszelkie działania są ukierunkowane i sprzyjają osiągnięciu zamierzonych efektów.

Program ten zakłada realizację celów ogólnych i szczegółowych w odniesieniu do dzieci, logopedy, nauczycieli i rodziców.

Głównym celem programu jest zapobieganie powstawaniu ewentualnych zaburzeń mowy oraz wad wymowy przedszkolaków oraz stymulowanie ich rozwoju językowego, tak by rozpoczynając w przyszłości naukę szkolną prawidłowo porozumiewały się z otoczeniem.

Cele ogólne:

- profilaktyka logopedyczna dzieci w wieku przedszkolnym w zakresie dostępu do wczesnej diagnozy i terapii logopedycznej,
- wspomaganie i usprawnianie prawidłowego rozwoju mowy przedszkolaków,
- zaangażowanie rodziców i nauczycieli do świadomej współpracy nad rozwojem mowy dzieci i kształtowaniem prawidłowej wymowy.

Ukierunkowane na dziecko:

- wczesna diagnoza zaburzeń mowy i wad wymowy,
- objęcie systematyczną terapią logopedyczną dzieci wymagających pomocy w zakresie stwierdzonego opóźnionego rozwoju mowy i artykulacji oraz wad wymowy,
- podjęcie działań korygujących i profilaktycznych wobec dzieci przejawiających określone dysfunkcje w obrębie narządów artykulacyjnych i aparatu oddechowego,
- usprawnianie procesu komunikacji językowej,
- rozwijanie i uwrażliwianie percepcji słuchowej,
- wzbogacanie zasobu słownictwa czynnego i biernego,
- zapobieganie wymowie międzyzębowej,
- wyrównywanie szans edukacyjnych,
- wzmacnianie wiary we własne możliwości i kształtowanie pozytywnej samooceny.

Ukierunkowane na rodzinę:

- nawiązanie współpracy z rodzicami lub opiekunami dziecka,
- pedagogizacja rodziców – popularyzacja wiedzy z zakresu profilaktyki logopedycznej,
- włączenie rodziców do realizacji działań profilaktyczno – terapeutycznych,
- pomoc w kontaktach ze specjalistami (laryngologiem, audiologiem, stomatologiem, ortodontą, neurologiem dziecięcym, psychologiem).

Ukierunkowane na nauczyciela:

- konsultacje, porady z zakresu etiologii zaburzeń mowy i wad wymowy oraz metod bądź technik wspomagających prawidłową artykulację i rozwój mowy,
- zaangażowanie nauczycieli w pracę nad kształtowaniem prawidłowej wymowy przedszkolaków,
- pogłębianie współpracy pomiędzy nauczycielem – logopedą – rodzicem w celu ujednolicenia oddziaływań terapeutycznych ukierunkowanych na dziecko.

Cele szczegółowe:

- usprawnianie motoryki narządów artykulacyjnych: języka, warg, żuchwy, podniebienia miękkiego,
- usprawnianie aparatu oddechowego i oddechow – fonacyjnego,
- wyrabianie właściwego sposobu gryzienia, żucia i połykania pokarmów,
- ćwiczenia kinestezji artykulacyjnej, czyli czucia ułożenia narządów artykulacyjnych, właściwego realizacjom poszczególnych głosek,
- wywoływanie i utrwalanie, zgodnie z metodyką ćwiczeń logopedycznych, poszczególnych głosek,
- podnoszenie sprawności w zakresie motoryki małej i dużej,
- doskonalenie percepcji i pamięci słuchowej, kształcenie wrażliwości słuchowej,
- rozwijanie słuchu fonemowego,
- rozwijanie poczucia rytmu,
- ćwiczenie umiejętności rozumienia, uwagi słuchowej oraz koncentracji na wykonywanym zadaniu,
- doskonalenie umiejętności językowych poprzez: ćwiczenia słownikowe, ćwiczenia w konstruowaniu zdań, rozwijanie mowy opowieściowej, podtrzymywanie spontanicznej aktywności słownej,
- poszerzanie słownictwa czynnego i biernego,
- kształcenie i rozwijanie kompetencji werbalnych w zakresie wyrażania własnych emocji i opisywania emocji innych,
- doskonalenie fleksji i składni,
- kształcenie umiejętności słuchania i współdziałania w grupie.

III. ETAPY REALIZACJI PROGRAMU

Program Profilaktyki Logopedycznej będzie realizowany w czterech etapach.

I ETAP

Przeprowadzenie diagnozy logopedycznej dzieci uczęszczających do punktu przedszkolnego.

Badanie zostanie wykonane w oparciu o „Test do badań przesiewowych mowy dla dzieci w wieku przedszkolnym” autorstwa I. Michalak-Widery i K. Węsierskiej. Przedszkolaki z wadami wymowy, opóźnionym rozwojem mowy i artykulacji zostaną przebadane dodatkowo, samodzielnie opracowaną, Kartą Badania Mowy.

Badanie sprawdza:

- sposób oddychania,
- sposób połykania,
- słuch (badanie orientacyjne),
- budowę i sprawność narządów mowy (język, wargi, wędzidełko podjęzykowe, uzębienie, zgryz, podniebienie),
- rozumienie wypowiedzi,

- mowę spontaniczną,
- powtarzanie,
- artykulację podstawowych głosek.

Rodzice zostaną zapoznani z wynikami badań logopedycznych – otrzymają zestawy informacji o dziecku. Arkusze wyników testu do badań przesiewowych mowy dla dzieci w wieku przedszkolnym oraz Karty Badania Mowy zostaną dołączone do dokumentacji logopedycznej.

Rodzice dzieci z zaburzeniami mowy i wadami wymowy zostaną zaproszeni na indywidualne konsultacje oraz poproszeni o wypełnienie Karty Wywiadu.

II ETAP

Kolejnym elementem programu jest przybliżenie rodzicom wprowadzanego programu. Podczas spotkania rodzice poznają ogólne zagadnienia profilaktyki logopedycznej i zostaną poinformowani o wynikach przeprowadzonych w przedszkolu badań. Omówione zostaną najczęściej występujące zaburzenia i nieprawidłowości w rozwoju mowy oraz wskazane właściwe sposoby ich korygowania.

III ETAP

Następnym etapem programu jest realizowany cykl zajęć grupowych, w ramach których prowadzone będą ćwiczenia wspomagające artykulację i rozwijające poszczególne funkcje związane z mówieniem, a także stymulowany będzie prawidłowy rozwój mowy. Program przewiduje cykl dwóch zajęć w ciągu miesiąca prowadzonych przez logopedę w każdej z dwóch grup przedszkolnych w okresie od lutego 2017 roku do maja 2019 roku. Natomiast nauczycielki poszczególnych grup będą powtarzały zalecone ćwiczenia logopedyczne dwa razy w tygodniu.

Zespołowe zajęcia profilaktyczne prowadzone będą w formie zabawowej, z wykorzystaniem tekstów poetyckich dla dzieci, między innymi wierszy J. Brzechwy i J. Tuwima.

W trakcie zajęć rozwijane i ćwiczone będą umiejętności prawidłowego oddychania i połykania, umiejętności motoryczne w zakresie motoryki dużej i małej, także artykulacyjnej. Kształcone będą również percepcja i pamięć słuchowa, rozwijana wrażliwość słuchowa, doskonalone umiejętności językowe związane z wymową, systemem leksykalnym, fleksyjnym i składniowym.

Równocześnie prowadzona będzie systematyczna, indywidualna terapia logopedyczna przedszkolaków wymagających pomocy w zakresie zdiagnozowanych wad wymowy oraz zaburzeń w rozwoju mowy bądź artykulacji.

IV ETAP

Ostatnim elementem programu jest dokonanie ewaluacji, polegającej na przeprowadzeniu powtórnych badań logopedycznych przedszkolaków, u których występowały nieprawidłowości związane z rozwojem mowy.

Analizowane będą również ankiety wypełnione przez rodziców po zakończeniu cyklu zajęć. Rodzice wypowiedzą się na temat zasadności prowadzenia profilaktyki logopedycznej w przedszkolu oraz ocenią realizację programu.

IV. ZAKRES ZADAŃ

Rola logopedy w niniejszym programie zakłada prowadzenie szerokiej działalności profilaktycznej oraz podejmowanie działań stymulujących i korygujących rozwój mowy dzieci w wieku przedszkolnym. Nauczyciele ściśle współpracują z logopedą w realizacji tych zadań.

W przypadku wystąpienia trudności w przyswajaniu mowy i języka przez dziecko lub innych poważnych deficytów rozwojowych, nieodzowne staje się prowadzenie przez logopedę działań niwelujących nieprawidłowości rozwojowe oraz udzielanie wsparcia rodzicom w zakresie kontaktu ze specjalistami.

Zadania logopedy:

- wczesna diagnoza logopedyczna wszystkich dzieci uczęszczających do przedszkola,
- udział w planowaniu działań profilaktycznych i kompensacyjnych dla dzieci,
- prowadzenie grupowych zajęć logopedycznych dwa razy w miesiącu w cyklach: od lutego do czerwca 2017 roku, od września do czerwca 2018 roku, od września do maja 2019 roku,
- prowadzenie indywidualnej terapii logopedycznej przedszkolaków wymagających pomocy w zakresie stwierdzonych wad wymowy, opóźnionego rozwoju mowy i artykulacji,
- szkolenie Rady Pedagogicznej i rodziców,
- ścisła współpraca z nauczycielami przedszkolnymi,
- prowadzenie indywidualnych rozmów i konsultacji z rodzicami,
- doskonalenie warsztatu pracy, narzędzi oraz metod badawczych i ewaluacyjnych.

Zadania nauczyciela:

- znajomość okresów w rozwoju mowy dziecka i umiejętność wyłonienia dzieci z dysharmonijnym rozwojem mowy,
- udział w planowaniu działań profilaktycznych,
- wspomaganie logopedy w prowadzeniu grupowej terapii logopedycznej poprzez utrwalanie w wypowiedziach dzieci (wyrazach, zdaniach, wierszykach) oraz piosenkach wywołanych przez logopedę głosek, a także systematyczne powtarzanie ćwiczeń i zabaw oddechowych, artykulacyjnych, słuchowych i dźwiękonaśladowczych,
- stymulowanie rozwoju mowy wszystkich przedszkolaków,
- prezentacja efektów pracy dzieci w przedstawieniach, teatrzykach oraz występach dla rodziców i dziadków.

V. METODY I ZASADY REALIZACJI PROGRAMU

Realizując program profilaktyki logopedycznej zamierzam wykorzystać metody logopedyczne, pedagogiczne i psychologiczne.

Metody logopedyczne:

- ćwiczenia ortofoniczne: oddechowe, fonacyjne, artykulacyjne, logorytmiczne, usprawniające motorykę narządów mowy, kształcące słuch fonemowy i autokontrolę słuchową;
- pokaz i wyjaśnianie ułożenia narządów artykulacyjnych;
- uczulanie miejsc artykulacji;
- mechaniczne układanie narządów artykulacyjnych za pomocą szpatułki;
- wykorzystywanie nieartykułowanych dźwięków lub czynności fizjologicznych organizmu do tworzenia nowych głosek (wibracje warg, chuchanie, dmuchanie itp.);
- kontrola wzrokowa;
- kontrola dotykowa i czucia skórnej dłoni;
- gesty umowne;
- metoda przekształceń artykulacyjnych;
- ćwiczenia kinestezji artykulacyjnej.

Zamierzam wykorzystać elementy następujących metod pedagogicznych:

- metoda Dobrego Startu Marty Bogdanowicz;
- metoda glottodydaktyczna Bronisława Ročławskiego;
- metoda Symultaniczno – Sekwencyjnej Nauki Czytania Jagody Cieszyńskiej;
- metoda Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne;
- metoda Kinezylogii Edukacyjnej Dennisona;
- metoda pedagogiki zabawy.

Spośród metod psychologicznych wykorzystam techniki relaksacyjne.

Wymienione metody posiadają własną specyfikę i uwzględniają określony sposób postępowania. Będą one wykorzystywane w zależności od potrzeb i możliwości rozwojowych dzieci. Jedne znajdą zastosowanie w terapii indywidualnej, inne w terapii grupowej. Wszystkie zajęcia prowadzone będą w formie zabawowej i podporządkowane zostaną wspólnym zasadom, do których należą:

1. Zasada systematyczności – wymaga, aby rozpoczęta praca była konsekwentnie doprowadzana do końca, zgodnie z określoną kolejnością działań. Pamiętać należy o pewnej elastyczności w swoich działaniach, mając na względzie osiągnięcie zamierzonego celu.

2. Zasada stopniowania trudności – nakazuje rozpoczynać od ćwiczeń najłatwiejszych, by dziecko widziało efekty swojej pracy i miało poczucie sukcesu. Jednakże nie należy proponować dziecku zadań zbyt łatwych, ponieważ staną się dla niego nudne.

3. Zasada utrwalania – zakłada konieczność powtarzania zdobytych umiejętności, aż do wytworzenia nawyku.

4. Zasada indywidualizacji – uwzględnia indywidualne podejście do każdego dziecka, nawet jeśli pracuje ono w grupie. Trzeba wziąć pod uwagę cechy osobowości, poziom

intelektualny, wiek i wydolność dziecka i dostosować do nich czas trwania zajęć, ich intensywność oraz metody i pomoce dydaktyczne.

5. Zasada aktywnego i świadomego udziału – pomaga zaciekawiać dziecko ćwiczeniami i zmobilizować je do pracy w celu osiągnięcia pozytywnych rezultatów. Dziecko musi czuć potrzebę ćwiczeń i rozumieć konieczność udziału w zajęciach. Należy pobudzać jego zainteresowanie, podnosić poziom motywacji, stosować nagrody i pochwały. Zajęcia powinny być dla przedszkolaka przyjemnością i dobrą zabawą.

6. Zasada polisensoryczności działań – zakłada, by w procesie terapii logopedycznej angażować maksymalną ilość zmysłów. Zatem zabawy i ćwiczenia należy urozmaicać różnymi środkami i pomocami dydaktycznymi.

7. Zasada kształtowania prawidłowych postaw emocjonalno–osobowościowych – nakazuje wzmacniać w dziecku poczucie własnej wartości i likwidować lęk przed mówieniem.

8. Zasada współpracy z najbliższym otoczeniem – uprawnia rodziców lub opiekunów dziecka do otrzymywania rzetelnych informacji dotyczących rodzaju i przyczyn zdiagnozowanych zaburzeń, programu i sposobu terapii oraz przewidywanych efektów.

VI. EWALUACJA

Przedmiotem ewaluacji będą następujące obszary:

- Praca logopedy
- Współpraca pomiędzy logopedą a nauczycielami
- Kontrolne badanie mowy przedszkolaków we wrześniu każdego roku przez cały okres realizacji programu
- Współpraca z rodzicami

Ewaluacja programu będzie miała charakter cząstkowy i całościowy.

Przeprowadzona zostanie według następujących etapów:

1. Dotycząca rodziców i nauczycieli:

- we wrześniu 2017 roku,
- we wrześniu 2018 roku,
- w maju 2019 roku.

2. Dotycząca dzieci:

- we wrześniu 2017 roku,
- we wrześniu 2018 roku,
- w maju 2019 roku.

Pierwszy etap

- Ewaluacja cząstkowa – nakierowana na dziecko – będzie dotyczyła zmian, jakie dokonały się w rozwoju mowy dziecka w odniesieniu do wczesnej diagnozy logopedycznej i nad którymi pracowano w grupach przedszkolnych oraz podczas indywidualnej terapii w ciągu zaplanowanego okresu. Badanie będzie odbywało się w formie diagnozującej zabawy terapeutycznej.
- Ewaluacja cząstkowa – nakierowana na rodziców – będzie sprawdzała wiedzę i umiejętności pracy z dzieckiem w zakresie „profilaktyki domowej”.
- Ewaluacja cząstkowa – nakierowana na nauczycieli – będzie dotyczyła współpracy w realizacji celów programu.

Drugi etap

Ewaluacja całościowa – będzie polegała na przebadaniu przedszkolaków Kartą Badania Mowy. Dzieci zostaną podzielone na dwie grupy. Pierwszą grupę będą stanowiły dzieci uczestniczące w programie dłużej niż dwa lata, natomiast drugą przedszkolaki biorące udział w programie przynajmniej rok. Przeanalizowane zostaną wnioski z ewaluacji cząstkowych oraz praca logopedy i nauczycieli.

VII. PLANOWANE EFEKTY

Przedstawiony Program Profilaktyki Logopedycznej zakłada, że w wyniku podjętych działań:

Dziecko:

- chętnie uczestniczy w prowadzonych zajęciach,
- potrafi pracować samodzielnie lub w grupie,
- koncentruje uwagę na wykonywanych ćwiczeniach i zabawach,
- umie spionizować język i ma sprawny aparat artykulacyjny,
- osiąga sukces terapeutyczny w postaci rozwoju umiejętności językowych i poprawy wymowy,
- posiada bogaty zasób słownictwa czynnego i biernego,
- wypowiada się poprawnie zdaniami złożonymi,
- sprawnie komunikuje się z otoczeniem i nie przejawia lęku przed mówieniem.

Rodzic:

- zna przyczyny określonych zaburzeń mowy i wad wymowy,
- świadomie kieruje rozwojem mowy swojego dziecka pracując z nim w domu,
- akceptuje swoje dziecko,
- przeciwdziała utrwalaniu się nieprawidłowych nawyków, utrudniających prawidłowy rozwój mowy,
- współpracuje z logopedą i nauczycielami,
- współpracuje ze specjalistami, gdy zachodzi taka konieczność.

Nauczyciel:

- prowadzi obserwację swoich wychowanków i trafnie ocenia poziom ich rozwoju,
- posiada wiedzę merytoryczną i praktyczną dotyczącą pomocy dziecku z problemami logopedycznymi,
- utrzymuje stały kontakt z logopedą oraz rodzicami dziecka,
- uczestniczy w szkoleniach Rady Pedagogicznej prowadzonych przez logopedę, korzysta jego wiedzy i doświadczeń,
- stymuluje i wspiera rozwój werbalny przedszkolaków.

VIII. ZAKOŃCZENIE

Program Profilaktyki Logopedycznej powstał w związku ze wzrastającymi problemami w zakresie prawidłowego rozwoju mowy oraz własnym doświadczeniem zawodowym.

Głównym założeniem programu jest stymulowanie i wspomaganie rozwoju mowy dzieci w wieku przedszkolnym, których mowa nie jest jeszcze w pełni ukształtowana. Jestem przekonana o ważnej roli profilaktyki logopedycznej w skutecznym zapobieganiu zaburzeniom mowy, niwelowaniu wad wymowy i niedoskonałości artykulacyjnych, a także rozwijaniu umiejętności językowych przedszkolaków. Program przewiduje dostosowanie treści, form prowadzonych zajęć terapeutycznych oraz metod dydaktycznych do indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych dzieci.

Program jest propozycją wielokierunkowej koncepcji oddziaływań profilaktycznych i terapeutycznych na dzieci w wieku przedszkolnym. Istotnym elementem programu jest zaangażowanie w jego realizację zarówno rodziców dziecka, jak i pracujących z nim nauczycieli.

Opracowała:
mgr Marzena Dykacz

IX. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1: Ankieta dla rodziców

Załącznik nr 2: Ankieta dla nauczycieli

Załącznik nr 3: Karta Badania Mowy

Załącznik nr 4: Arkusz wyników – Test do badań przesiewowych mowy dla dzieci w wieku przedszkolnym autorstwa I. Michalak-Widery, K. Węsierskiej

Załącznik nr 5: Karta Wywiadu wg I. Michalak-Widery, K. Węsierskiej

Załącznik nr 6: Propozycje ćwiczeń i zabaw logopedycznych

X. BIBLIOGRAFIA

1. Cieszyńska-Rożek J., *Metoda krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci*. Kraków, 2013
2. Chmielewska E., *Zabawy logopedyczne i nie tylko*. Kielce, 2001
3. Demel G., *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*. Warszawa, 1998
4. Grabias S., *Mowa i jej zaburzenia*. „*Audiofonologia*” T.10, Warszawa/Lublin, 1997
5. Gunia G., Lechta V., *Wprowadzenie do logopedii*. Kraków, 2011
6. Kaczmarek L., *Nasze dziecko uczy się mowy*. Lublin, 1966
7. Michalak-Widera I., *Miłe uszom dźwięki*. Katowice, 2007
8. Michalak-Widera I., Węsierska K., *Zabawy buzi i języka dla każdego smyka*. Katowice, 2009
9. Milewski S., Kaczorowska-Bray K. (red.), *Logopedia. Wybrane aspekty historii, teorii i praktyki*. Gdańsk, 2016
10. Sachajska E., *Uczymy poprawnej wymowy*. Warszawa, 1981
11. Sołtys-Chmielowicz A., *Wady wymowy i ich korygowanie*. „*Logopedia*” T.31, Lublin, 2002
12. Porayski-Pomsta J., *O rozwoju mowy dziecka*. Warszawa, 2015
13. Spalek E., Piechowicz-Kułakowska C., *Jak pomóc dziecku z wadą wymowy*. Kraków, 1996
14. Stecko E., *Wczesne rozpoznawanie i leczenie zaburzeń mowy*. Lublin, 1991
15. Styczek I., *Logopedia*. Warszawa, 1978

Ankieta dla rodziców

1. Czy celowe jest prowadzenie w przedszkolu zajęć z profilaktyki logopedycznej?
  - Tak
  - NieDlaczego?.....

2. Czy współpracują Państwo z logopedą?
  - Tak
  - NieNa czym polega ta współpraca?.....
.....

3. Czy częstotliwość zajęć logopedycznych prowadzonych w przedszkolu jest wystarczająca?
  - Tak
  - NieJeśli nie, proszę podać propozycje.....

4. Czy dzieci chętnie uczestniczą w zajęciach stymulujących rozwój mowy?
  - Tak
  - NieJeśli nie, proszę podać dlaczego?.....
.....

5. Jakie formy pracy/zabawy podobają się dzieciom najbardziej?.....
.....

6. Czy dostrzegają Państwo efekty pracy logopedycznej?
  - Tak
  - NieJeśli tak, to proszę wybrać:
  - Prawidłowy oddech
  - Umiejętność posługiwania się głosem
  - Sprawność słuchowa
  - Poprawność artykulacyjna
  - Rozumienie wypowiedzi
  - Poprawa pamięci słuchowej
  - Większy zasób słownictwa
  - Umiejętność budowania zdań i dłuższych wypowiedzi

7. Czy można zauważyć wpływ realizowanego programu logopedycznego na

zachowanie dziecka?

- Tak
- Nie

Jaki?.....
.....

8. Czy należy kontynuować realizację Programu Profilaktyki Logopedycznej w przedszkolu ?

- Tak
- Nie

Dlaczego?.....
.....

Dziękuję za wypełnienie ankiety!

Ankieta dla nauczycieli

1. W jaki sposób organizowana jest opieka logopedyczna w przedszkolu?
.....
.....
2. Jak ocenia Pani potrzeby przedszkola w tym zakresie?.....
.....
.....
3. Czy zna Pani założenia Programu Profilaktyki Logopedycznej?
  - Tak
  - Nie
4. Czy zaproponowane w programie ćwiczenia logopedyczne znalazły zastosowanie w codziennej pracy z dziećmi?
  - Tak
  - NieW jaki sposób?.....
.....
.....
5. Jakie ćwiczenia/zabawy stosowała Pani na zajęciach z dziećmi?
  - ćwiczenia oddechowe
  - logorytmiczne
  - dźwiękonaśladowcze
  - usprawniające narządy mowy
  - ćwiczenia funkcji słuchowych i wzrokowych
  - inne (jakie?) .....
6. Czy dostrzega Pani efekty pracy logopedycznej?
  - Tak
  - NieJakie?.....
.....
.....
7. Jak przebiega współpraca z logopedą?.....
.....
8. W jakim zakresie współpracowała Pani w ramach realizacji projektu?
.....

.....

9. Czy należy kontynuować realizację Programu Profilaktyki Logopedycznej w przedszkolu?

Tak

Nie

Co należałoby zmienić w programie?.....

.....

Dziękuję za wypełnienie ankiety!

KARTA BADANIA MOWY

Imię i nazwisko.....

Data urodzenia.....Data badania.....

Wiek.....

Budowa i sprawność narządów mowy

(język, wargi, wędzidełko podjęzykowe, uzębienie, zgryz, podniebienie).....

.....

.....

Rozumienie wypowiedzi.....

Mowa spontaniczna.....

.....

.....

Powtarzanie

(sylab, wyrazów, zdań).....

Tempo mówienia.....

Głos

(cichy, głośny, zachrypnięty, nosowy).....

Oddech

(krótki, przerywany, prawidłowy).....

Słuch: badanie orientacyjne.....badanie audiometryczne.....

Konsultacje specjalistów.....

Diagnoza.....

.....

.....

Artykulacja podstawowych głosek:

SAMOGŁOSKI

[a]..... [o]..... [e]..... [u]..... [i]..... [y]..... [a]..... [e].....

SPÓŁGŁOSKI

Półotwarte

[j].....[ɨ].....

Dwuwargowe

[p].....[b].....[m].....

Wargowo-zębowe

[f].....[v].....

Przedniojęzykowo-zębowe

[t].....[d].....[n].....

Przedniojęzykowo-dziąsłowe

[l].....[r].....

[s].....[z].....[c].....[dz].....

[š].....[ž].....[č].....[dž].....

Środkowojęzykowe

[ń]..... [ś].....[ź].....[ć].....[dź].....

Tylnojęzykowe

[k].....[g].....[x].....

[kʰ].....[gʰ].....

Załącznik nr 4

Propozycje ćwiczeń i zabaw logopedycznych

Rozgrzewka – kilka szalonych min na dobry początek:

- wytrzeszczenie oczu i wysunięcie języka na zewnątrz jamy ustnej,
- rozciągnięcie warg palcami,
- pokazanie zmartwienia,
- pokazanie złości,
- otworenie szeroko i zamknięcie buzi,
- cmokanie i przesyłanie całusków,
- wypowiedanie samogłosek: a, o, u, e, i.

Ćwiczenia usprawniające motorykę języka:

- unoszenie języka w kierunku nosa,
- opuszczanie języka w kierunku brody,
- wysuwanie szerokiego i wąskiego języka z ust,
- kierowanie czubka języka do kątek ust,
- unoszenie języka za górną i dolną wargę,
- dotykanie czubkiem języka górnych i dolnych zębów przy szeroko otwartych ustach (liczenie ząbków),
- oblizywanie językiem górnej i dolnej wargi,
- oblizywanie językiem obydwu warg dookoła (w jedną i drugą stronę),
- wypychanie językiem prawego i lewego policzka przy zamkniętych ustach,
- wypychanie językiem górnej i dolnej wargi,
- dotykanie palcem na zewnątrz policzka dziecka, dziecko szuka językiem miejsca dotyku,
- przytrzymywanie czubka języka na podniebieniu przy otwartych ustach,
- cofanie czubka języka w głąb jamy ustnej, zaczynając od górnych zębów, a kończąc na podniebieniu miękkim,
- przyklejanie całej powierzchni języka do podniebienia,
- kłaskanie środkiem języka,
- przeciskanie języka między zbliżonymi zębami,
- wyraźne wymawianie głosek [a-l], bez poruszania brodą, przy szeroko otwartych ustach,
- wymawianie sylab: la la la..., lo lo lo..., le le le... - poruszanie jedynie językiem – nie brodą przy szeroko otwartych ustach.

Ćwiczenia usprawniające wargi:

- uśmiechanie się z pokazywaniem i bez pokazywania zębów,
- rozciąganie ust i wypowiedanie samogłoski „i”,
- ściąganie warg i wypowiedanie samogłoski „u”,
- zasłanianie dolnej wargi górną wargą i odwrotnie,
- nagryzanie dolnymi zębami górnej wargi i odwrotnie,
- trzymanie wargami słomki na czas, wciąganie powietrza nosem, wydychanie przez słomkę,
- wciąganie wargami cukierka zawiązanego na nitce,

- nabieranie i wypuszczanie powietrza z ust,
- wciąganie policzków,
- wypełnianie powietrzem jednej, następnie drugiej strony buzi,
- zrobienie pyszczka rybki, następnie powolne otwieranie i zamykanie ust,
- cmokanie, przesyłanie całusków,
- parskanie wargami – naśladowanie rżenia konia oraz ruszającego motoru,
- przesuwanie palcami po wargach,
- wydawanie okrzyku Indianina, wymawianie samogłoski „o” i uderzanie dłonią o wargi.

Ćwiczenia żuchwy:

- opuszczanie i unoszenie szczęki dolnej (mięśnie powinny być napięte, ruchy rytmiczne i płynne),
- wysuwanie żuchwy do przodu, zakładanie i poruszanie dolnymi zębami po górnej wardze; cofanie żuchwy, poruszanie górnymi zębami po dolnej wardze i brodzie,
- poruszanie żuchwą w linii pionowej i poziomej przy zamkniętych, a następnie otwartych ustach,
- naśladowanie przeżuwania,
- żucie gumy lub naśladowanie tej czynności (ćwiczenia nie wykonują dzieci z seplenieniem międzyzębowym).

Ćwiczenia podniebienia miękkiego:

- wdychanie i wydech powietrza z językiem wysuniętym z szeroko otwartych ust,
- chrapanie na wdechu i wydechu,
- kaszel z językiem wysuniętym na zewnątrz jamy ustnej,
- ziewanie z opuszczoną nisko dolną szczęką,
- picie gęstego soku przez słomkę,
- unoszenie pianek wciągając powietrze przez słomkę,
- sortowanie papierowych figur geometrycznych, przenosząc je za pomocą słomki,
- wciąganie powietrza przez słomkę przyłożoną do chusteczki higienicznej,
- unoszenie przysanej powietrzem chusteczki higienicznej,
- wymawianie sylab: ku – ko, ku – ko, uku – oko, uku – oko, kuku – koko, kuku – koko.

„Chory krasnoludek” – zabawa fabularyzowana

Krasnalek był chory i leżał w łóżeczku i przyszedł pan doktor:

- Jak się masz krasnalku?

Krasnalek kaprysi, ziewa, nie chce jeść, nie chce pić. Chyba się przeziębiał.

Ziewa szeroko: aaaaaaaaaaaaa.

Nic nie je i bardzo chudnie: wciąganie policzków.

Kaszele z wysuniętym na zewnątrz językiem.

Chętnie ssie smoczek: naśladowanie odruchu ssania.

Bardzo marudzi: mmmmm.

Już jedzie pogotowie: eo, eo, au, au, ay, ay, iu, iu, yu, yu.

Pan doktor zaleca:

- płukanie gardła (gulgotanie),
- połykanie pastylek (naśladowanie połykania),
- oglądanie gardła w lusterku podczas wymawiania samogłosek: a, o, u, e, i, y.

Krasnalek zmęczony zabiegami ziewa (szeroko) i zasypia.

Chrapie (na wdechu), chrapie (na wydechu).

Budzi się. Będzie brał inhalacje

(zaciska na zmianę prawą i lewą dziurkę nosa i oddycha wolną dziurką).

Wdycha powietrze nosem i wydycha ustami.

Krasnalek czuje się już lepiej – sprawdza czy gardło go jeszcze boli. Trzyma ręką gardło i wymawia sylaby (przy szeroko otwartych ustach):

- ga, go, ge, gu, gy,
- ka, ko, ke, ku, ky,
- oko, eke, uku, aku,
- ago, ego, ugu, ogo,
- ga, go, ge, gu, gy.

Zdrowy krasnoludek ma apetyt. Zamyka usta i coś przeżuwa (naśladowanie żucia).

Po posiłku krasnal dostał czkawki: ap-ap, op-op, up-up, ep-ep, yp-yp, ip-ip.

Ćwiczenia oddechowe:

(ćwiczenia oddechowe wykonujemy w krótkich, kilkuminutowych seriach, w przewietrzonym pomieszczeniu)

- wężanie kwiatków, czyli powolne wciąganie powietrza nosem,
- nadmuchiwanie kolorowych baloników,
- dmuchanie na wiatraczki i kolorowe piórka,
- wydmuchiwanie baniek mydlanych,
- dmuchanie do pustej butelki,
- dmuchanie przez słomkę do kubka z wodą, wywoływanie bąbelków,
- przenoszenie za pomocą słomki papierowych lub piankowych elementów,
- dmuchanie na płomień świecy, starając się go nie zgasić,
- wdmuchiwanie piłeczki do bramki,
- ziewanie jak hipopotam,
- chuchanie na rękę i na lusterka,
- w pozycji leżącej – wdech nosem, bezdech, wydech ustami, bezdech (pluszowa zabawka leżąca na brzuchu unosi się i opada),
- w pozycji stojącej – wdech nosem i uniesienie rąk do góry, wydech ustami i opuszczenie rąk w dół,
- granie na flecie i trąbce,
- gwizdanie na gwizdku.

Ćwiczenia na rozruszanie przepony – naśladowanie śmiechu różnych osób:

- Jak się śmieje pan? Ho, ho, ho...
- Jak się śmieje pani? Ha, ha, ha...
- Jak się śmieje dziecko? Hi, hi, hi...
- Jak się śmieje dziadek? He, he, he...
- Jak się śmiejemy wesoło?

- Jak się śmiejemy cicho?

Ćwiczenia fonacyjne (głosowe):

- przeciąganie pojedynczych samogłosek ustnych na jednym wydechu: zawody, kto dłużej wymówi aaaa, oooo, uuuu, iiii, yyyy,
- ćwiczenia modulacji: wymawianie samogłosek z przerwami (głoska o spada po schodach o o o o o), wymawianie głosek jak najciszej (usypiamy misia: śśśśśśśśś) i jak najgłośniej (ryczy niedźwiedź: uuuuuuuuu),
- mruczenie przez nos mmmmmmm,
- wszelkie zabawy dźwiękonaśladowcze: naśladowanie odgłosów zwierząt, odgłosów przyrody, maszyn i narzędzi, naśladowanie stanów emocjonalnych,
- liczenie na jednym wydechu.

Ćwiczenia usprawniające percepcję słuchową, słuch fonemowy, koordynację wzrokowo-słuchowo – kinestetyczną i pamięć słuchową:

- rozpoznawanie i identyfikowanie różnych odgłosów:
  - różnicowanie odgłosów z najbliższego otoczenia (darcia papieru, uderzania w stół, w szklankę, tykania zegara),
  - rozpoznawanie odgłosów zwierząt i przyrody („Odgłosy przyrody”),
  - wskazywanie źródła dźwięku i kierunku, z którego dobiega przy zasłoniętych oczach,
  - rozpoznawanie barwy dźwięków różnych instrumentów muzycznych,
- różnicowanie długości dźwięków (beee – brum, muuu – hu hu),
- różnicowanie dynamiki dźwięków (głośny – cichy),
- różnicowanie częstotliwości dźwięków (wysoki – niski),
- słuchowa analiza podanego rytmu i jego ruchowe odtwarzanie (wyklaskiwanie, wystukiwanie ołówkiem lub pałeczką na bębenu),
- różnicowanie wypowiedzi słownej pod względem:
  - intonacji (pytanie, podniecenie, wykrzyknienie),
  - akcentu (Ala MA kota, ALA ma kota, Ala ma KOTA),
  - rytmu (równy, skandowany),
  - tempa (szybkie – wolne)
  - różnicowanie emocji w głosie,
  - dostrzeganie różnicy w długości słów, zdań (np. pies – lokomotywa),
- ćwiczenie umiejętności rozumienia poleceń słownych,
- wydzielanie wyrazów w zdaniach i sylab w wyrazach,
- powtarzanie usłyszanych ciągów zdaniowych, wyrazowych i sylabowych,
- nauka pór roku, dni tygodnia, miesięcy,
- tworzenie rymów do podanych wyrazów,
- opowiadanie treści usłyszanych historyjek i wierszyków,
- nauka na pamięć wierszyków przekazanych drogą słuchową.